

Rozdział I. Kontakty z dzieckiem – zagadnienia materialnoprawne

§ 1. Zagadnienia wprowadzające

Polski ustawodawca na mocy ustawy z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹ dokonał istotnych zmian w zakresie instytucji kontaktów z dziećmi. Zmienił bowiem, dotychczas lakonicznie brzmiący art. 113 KRO a ponadto wprowadził kolejne przepisy, tj. art. 113¹–113⁶ KRO. Obecnie cały Oddział 3. Rozdziału II KRO, zatytułowany „Kontakty z dziećmi”, poświęcony jest tytułowemu zagadnieniu. Przepisy art. 113–113⁶ KRO szczegółowo regulują zagadnienie kontaktów z dzieckiem. Począwszy od wskazania podmiotów uprawnionych do wykonywania kontaktów z dzieckiem, reguł ustalania kontaktów, poprzez określenie ustawowych form kontaktów a kończąc na kwestiach ograniczenia a nawet zakazania utrzymywania kontaktów z dzieckiem.

Doktryna² pozytywnie wypowiedziała się na temat dokonanej nowelizacji. Wynika to m.in. z faktu, że treść znowelizowanych przepisów dotyczących

¹ T.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431, ustawa weszła w życie 13.6.2009 r.

² I. Kunicki, Opinia na temat rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk Nr 1166) w zakresie dotyczącym nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego (druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 1–16, orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1166 (dostęp: 19.1.2022 r.); W. Stojanowska, Opinia dotycząca rządowego projektu ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 1–21, orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1166 (dostęp: 19.1.2022 r.); H. Haak, Opinia na temat rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 1–16, orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1166 (dostęp: 19.1.2022 r.); E. Rudnicka-Danielska, Opinia dotycząca rządowego projektu ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 1–5, orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1166 (dostęp: 19.1.2022 r.); M. Kosek, Opinia dotycząca rządowego projektu ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw

kwestii kontaktów z dziećmi uwzględnia zastrzeżenia, które podnoszone były w literaturze i orzecznictwie względem treści art. 113 KRO w brzmieniu obowiązującym do 13.6.2009 r., tj. wejścia w życie nowelizacji z 6.11.2008 r. Ponadto polskie przepisy prawne zostały dostosowane do norm europejskich.

Jedną z najistotniejszych konsekwencji omawianej nowelizacji ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy była zmiana terminologii polegająca na wprowadzeniu pojęcia „kontakty” w miejsce „osobistej styczności”. Obowiązujący do 13.6.2009 r. art. 113 § 1 KRO stanowił, że jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy zakaże rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem. Natomiast od wejścia w życie nowelizacji z 2008 r. art. 113 § 1 KRO stanowi, że niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów. W piśmiennictwie³ zauważono, że obecne brzmienie pojęcia kontaktów ma szerszy zakres, niż uprzednio stosowany zwrot osobista styczność. Wynika to z faktu, że osobista styczność aktualnie stanowi jedynie część szeroko rozumianych kontaktów. Dlatego pojęcie kontaktów nie może być zastępowane sformułowaniem „osobista styczność” ani żadnym innym pojęciem. Zdaniem *J. Zajączkowskiej-Burtow*⁴ za nieprawidłowe należy uznać posługiwanie się w doktrynie i judykaturze takimi sformułowaniami, jak: „widzenie”, „styczność”, „osobista styczność”, „kontakty separacyjne”, w sytuacji gdy mowa jest o instytucji kontaktów z dzieckiem.

Drugą z najistotniejszych zmian nowelizacji jest to, że kontakty w obecnym brzmieniu przepisu są jednocześnie prawem i obowiązkiem. Ponadto nie są tylko prawem i obowiązkiem rodziców, ale również prawem i obowiązkiem dziecka. Dlatego aktualnie należy kontakty rozpatrywać w dwóch aspektach – interesów rodziców oraz interesu dziecka⁵. Polski ustawodawca na mocy nowelizacji z 2008 r. ujął kontakty nie jak dotychczas jako prawo i obowiązek rodziców, ale również jako prawo i obowiązek dziecka. Dużą innowacją jest ujęcie kontaktów po stronie dziecka nie tylko jako prawo, lecz również obo-

(druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 1–14, orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1166 (dostęp: 19.1.2022 r.).

³ T. Sokołowski, w: H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2013, s. 796; J. Zajączkowska-Burtow, w: M. Frans, M. Habdas (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2021, s. 1133 i n.

⁴ J. Zajączkowska-Burtow, w: M. Frans, M. Habdas (red.), Kodeks, s. 1133 i n.

⁵ T. Sokołowski, w: H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), Kodeks, s. 797.

wiązek⁶. W piśmiennictwie zakwalifikowanie kontaktów po stronie dziecka jako obowiązek jest zarówno aprobowane, jak i krytykowane. W pozytywnym aspekcie podkreśla się, że ujęcie kontaktów po stronie dziecka jako obowiązku ma szczególne znaczenie wobec nastoletnich dzieci, które w przeciwnym razie mogłoby w sposób nieuzasadniony bojkotować kontakty z rodzicem uprawnionym do kontaktu⁷. Podnosi się, że tak skonstruowany obowiązek po stronie dziecka umacnia pozycję rodziców uprawnionych do kontaktu, a jednocześnie czyni trudności rodzicowi, z którym dziecko na stałe zamieszkuje w uniemożliwianiu kontaktów z dzieckiem, a także zachęca do poszukiwania skutecznych form kontaktów. Niezależnie od istnienia po stronie dziecka obowiązku do kontaktów z rodzicem, trzeba uwzględniać stanowisko dziecka w zakresie braku woli kontaktowania i przyczyn odmowy kontaktowania się z rodzicem⁸. Krytycznie na temat ujęcia kontaktów jako obowiązku po stronie dziecka opowiada się W. Stojanowska⁹. Podnosi, że rodzi to niebezpieczeństwo wykorzystywania regulacji zawartej w art. 113 § 1 KRO przez zmuszanie dziecka do kontaktów pod pozorem twierdzenia, że kontakt jest dla jego dobra, gdy tymczasem będzie to czynione jedynie dla dobra rodzica pragnącego kontaktu z dzieckiem.

Ostatnią z najważniejszych zmian jakie uczynił polski prawodawca na mocy nowelizacji z 6.11.2008 r., jest wyraźna, wynikająca wprost z art. 113 § 1 KRO niezależność władzy rodzicielskiej od kontaktów z dzieckiem. Oznacza to, że prawo do kontaktów przysługuje rodzicowi nawet wtedy, gdy jest on pozbawiony władzy rodzicielskiej. Oczywiście może zaistnieć sytuacja, gdy rodzic zostanie pozbawiony możliwości utrzymywania kontaktów z dzieckiem, ale to orzeka sąd na podstawie art. 113³ KRO. Natomiast posiadanie lub pozbawienie rodzica władzy rodzicielskiej nie wpływa na jego prawo i obowiązek do kontaktów z dzieckiem¹⁰.

⁶ Niemiecki prawodawca ujął kontakty w aspekcie dziecka tylko jako obowiązek. Por. J. Zatorska, w: J. Zatorska (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 6 listopada 2008 r. – o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Lex/el. 2011, uw. do art. 113 (dostęp: 19.1.2022 r.); W. Stojanowska, w: W. Stojanowska (red.), Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz, Warszawa 2011, s. 265.

⁷ T. Sokołowski, w: H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), Kodeks, s. 797.

⁸ T. Justyński, Prawo do kontaktów z dzieckiem w prawie polskim i obcym, Warszawa 2011, s. 134–135.

⁹ W. Stojanowska, w: W. Stojanowska (red.), Nowelizacja, s. 265–266.

¹⁰ Por. W. Danielewicz-Prokorym, Władza rodzicielska a kontakty z małoletnim dzieckiem. Instytucja pieczy naprzemiennej na mocy ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy –

§ 2. Zakres podmiotowy kontaktów z dzieckiem

I. Uwagi ogólne

Zakres podmiotowy kontaktów z dzieckiem uregulowany został w art. 113 § 1 oraz art. 113⁶ KRO. Zgodnie z pierwszym przepisem rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów. W świetle tej regulacji podmiotem uprawnionym i obowiązany do kontaktu są rodzice i dziecko. Natomiast w art. 113⁶ KRO ustawodawca wymienia krąg podmiotów, wobec których odpowiednio stosuje się przepisy dotyczące kontaktów rodziców z dzieckiem. Wśród nich wyróżnia się następujące podmioty: rodzeństwo, dziadków, powinowatych w linii prostej, a także inne osoby, jeżeli sprawowały przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem. Katalog podmiotów określony w art. 113⁶ KRO można podzielić na 3 grupy osób, które zostały uszeregowane w określonej hierarchii. Pierwszą grupę stanowią osoby inne niż rodzice, związane z dzieckiem węzłem pokrewieństwa. W drugiej grupie są osoby związane z dzieckiem węzłem powinowactwa, a trzeciej – stosunkiem faktycznym¹¹.

Podmioty uprawnione do kontaktów z dzieckiem, zgodnie z podstawowym podziałem, dzieli się na dwa kręgi. Pierwszy, ścisły obejmujący rodziców i dzieci, a ich uprawnienie uznawane jest za podstawowe i najintensywniejsze. Drugi krąg – dalszy, uwzględniający słabsze prawo do kontaktów z dzieckiem innych osób niż wymienionych w art. 113 KRO¹².

Obecna regulacja dotycząca podmiotów uprawnionych do kontaktów z dzieckiem stanowi odzwierciedlenie uregulowań zawartych w Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi sporządzonej w Strasburgu z 15.5.2003 r.¹³. Ar-

Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2015 r., poz. 1062), *Miscellanea Historico-Iuridica* 2016, t. XV, z. 1, s. 373.

¹¹ J. Zajączkowska-Burtowy, w: M. Frans, M. Habdas (red.), *Kodeks*, s. 1189.

¹² T. Justyński, *Prawo*, s. 50.

¹³ Ustawa z 23.4.2009 r. o ratyfikacji Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi, sporządzona w Strasburgu 15.5.2003 r. (Dz.U. Nr 68, poz. 576); I. Ignaczewski, w: I. Ignaczewski (red.), *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*, Warszawa 2012, s. 238; P. Mostowik uważa, że regulacja art. 113⁶ KRO nie stanowi odzworowania ustawodawstwa międzynarodowego. Ponadto Konwencja w sprawie kontaktów z dzieckiem nie musi mieć wpływu na postrzeganie charakteru prawa i obowiązku dziecka do kontaktów z osobami innymi niż rodzice. Regulacja art. 5 Konwencji stanowiąca o możliwości kontaktu dziecka z innymi osobami niż jego rodzice, może, ale nie musi, być przez umawiające się państwa rozszerzona też na inne osoby; P. Mostowik, w: K. Osajda (red.),

tykuł 5 niniejszej Konwencji przewiduje, że stosownie do dobra dziecka mogą być ustanowione kontakty między dzieckiem a osobami innymi niż jego rodzice, mającymi rodzinne związki z dzieckiem. Zaznaczyć należy, że rodzinne związki nie opierają się jedynie na więzach krwi, ale oznaczają bliskie związki, takie jak między dzieckiem a jego dziadkami lub rodzeństwem, wynikające z mocy prawa lub z relacji, która *de facto* ma charakter rodzinny (art. 2 lit. d Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi). Na potrzebę uregulowania kontaktów w szerszym zakresie niż jedynie między rodzicami a dziećmi zwrócił uwagę SN w uchw. z 14.6.1988 r. W motywach uchwały podniesiono, że w warunkach społecznych naszego kraju duże znaczenie przywiązuje się do rodzin wielopokoleniowych, a wynika to zarówno z tradycji rodzinnych, jak i ze względu na szczególną rolę dziadków w faktycznym wykonaniu pieczy nad małoletnimi wnukami. Rodzice dla pełnego rozwoju osobowości dziecka powinni umożliwić dziecku kontaktowanie się z jego krewnymi (dziadkami). W ocenie SN kontakty dzieci z krewnymi mogą wpływać na lepsze wychowanie i rozwój duchowy dziecka oraz sprzyjają kontynuowaniu więzów wielopokoleniowej rodziny¹⁴.

W literaturze¹⁵ przedmiotu krytycznie przyjmuje się brak wprowadzenia w art. 113⁶ KRO osłabienia prawa do kontaktów przysługujących innym osobom niż rodzice dziecka. *Piotr Mostowik* uważa, że ujęcie w jednym oddziale prawa do kontaktów z dzieckiem zarówno rodziców, jak i innych osób, u osób posiadających mniejszą wiedzę prawniczą stwarza iluzję, iż wszystkie podmioty ujęte w art. 113 i 113⁶ KRO powinny być traktowane podobnie, gdyż wszystkim osobom przyznano jednolicie nazwane prawo i obowiązek do „kontaktów z dzieckiem”¹⁶. Jednak nie bez przyczyny ustawodawca nie uregulował kontaktów rodziców łącznie z prawem i obowiązkiem innych osób w jednym przepisie, lecz w dwóch odrębnych¹⁷. Nie bez znaczenia jest również okoliczność, że art. 113⁶ KRO regulujący zakres podmiotowy osób uprawnionych do kontaktu z dzieckiem innych niż rodzice został usytuowany jako ostatni prze-

Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające, Warszawa 2017, s. 1359; *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks, uw. do art. 113⁶ (dostęp: 24.10.2021 r.).

¹⁴ Uchw. SN z 14.6.1988 r., III CZP 42/88, OSNC 1989, Nr 10, poz. 156.

¹⁵ *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks, uw. do art. 113⁶ (dostęp: 24.10.2021 r.); *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks, t. V, s. 1359; *T. Justyński*, Prawo, s. 49–50.

¹⁶ *Ibidem*; *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks, s. 1360; *P. Mostowik*, Kontakty dziecka z rodzicami, krewnymi i bliskimi a władza rodzicielska, Przegl. Sąd. 2013, Nr 3, s. 29.

¹⁷ *J. Zajączkowska-Burtowy*, w: *M. Frans*, *M. Habdas* (red.), Kodeks, s. 1188; *T. Justyński*, Prawo, s. 88.

pis Rozdziału 2, Oddziału 3 pt. Kontakty z dzieckiem. Zastosowana przez ustawodawcę hierarchia przesądza o zdecydowanej wyższej pozycji rodziców nad innymi osobami w kontekście kontaktów z dzieckiem. Dodatkowym argumentem przemawiającym za słusznością powyższej tezy jest również okoliczność, że do kręgu osób innych niż rodzice wymienionych w art. 113⁶, art. 113–113⁵ KRO stosuje się nie wprost, lecz odpowiednio. Odesłanie przez ustawodawcę do odpowiedniego stosowania danego przepisu oznacza przyznanie sędziemu szerokiego marginesu decyzyjnego, w zakresie jakie postanowienia lub w jak zmodyfikowanej postaci należy je uzupełniającą zastosować względem osób wymienionych w art. 113⁶ KRO¹⁸.

Nie budzi żadnej wątpliwości prawo i obowiązek rodziców do kontaktów z dzieckiem. Natomiast w piśmiennictwie pojawiają się zastrzeżenia odnośnie uregulowania kręgu podmiotów innych niż rodzice. Argumentuje się to faktem, że art. 113⁶ KRO jest sformułowany w sposób ogólny i abstrakcyjny, a tym samym przyznający prawo do kontaktów po stronie wszystkich abstrakcyjnie opisanych osób¹⁹. Wydaje się, że to zastrzeżenie nie powinno być oceniane negatywnie. Przyznanie roszczenia o uregulowanie kontaktów z dzieckiem szerszemu kręgowi podmiotów, określonego w sposób ogólny i abstrakcyjny, uznać należy za korzystne rozwiązanie. Ma to istotne znaczenie praktyczne, bowiem ustawodawca nie ma możliwości przewidzieć w sposób kazuistyczny każdej sytuacji rodzinnej dziecka. Szerszy zakres podmiotowy może mieć również znaczenie w zmieniającym się społeczeństwie. Obecnie zauważyć można tendencję do zwiększania się liczby par żyjących w nieformalnych związkach, a nawet prowadzenia wspólnych gospodarstw domowych przez pary jedнопłciowe. W takich sytuacjach osoba wychowująca dziecko nie ma wobec niego statusu osoby spokrewnionej czy spowinowaconej, a więc jest wobec dziecka formalnie „osobą obcą”. Natomiast rozszerzenie zakresu podmiotowego również na osoby, które sprawowały pieczę nad dzieckiem, przyznaje takim osobom uprawnienie do występowania z wnioskiem o ustalenie kontaktów z dzieckiem. Pozytywnie za uregulowaniem szerokiego kręgu podmiotów opowiada się *M. Zima*, która podnosi, że ma to istotne znaczenie dla osób homoseksualnych będących partnerami rodziców, którzy wspólnie z rodzicami wychowywali i sprawowali pieczę nad ich dziećmi. Zdaniem Autorki dyspozycja art. 113⁶ KRO słusznie daje możliwość występowania gejom

¹⁸ *Z. Radwański*, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2005, s. 51.

¹⁹ *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), *Kodeks, uw. do art. 113⁶* (dostęp: 22.10.2021 r.); *P. Mostowik*, w: *K. Osajda* (red.), *Kodeks*, s. 1359.

i lesbijkom z wnioskami o ustalenie kontaktów z biologicznymi dziećmi ich partnerów, jeśli wcześniej sprawowali oni przez dłuższy czas pieczę nad tymi dziećmi²⁰.

II. Dziecko

Rozważania dotyczące podmiotów, których dotyczy instytucja kontaktów z dzieckiem, rozpocząć należy od wyjaśnienia pojęcia dziecka.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera legalnej definicji pojęcia „dziecko”²¹. Ustawodawca używając pojęcia dziecko posługuje się nim natomiast w dwojakim znaczeniu. Po pierwsze, w znaczeniu krewnego pierwszego stopnia w linii prostej niezależnie od wieku²². W drugim znaczeniu dzieckiem jest osoba małoletnia, czyli poniżej 18. roku życia. Ustawodawca w KRO posługuje się naprzemiennie pojęciem dziecka we wskazanych wyżej dwóch znaczeniach. Rozumienie, w którym znaczeniu zastosowano pojęcie dziecka, będzie więc zależało od kontekstu i instytucji, którą dany przepis reguluje. Przykładowo art. 61⁹, 87 oraz 91 KRO odnoszą się do pierwszego znaczenia. Oznacza to, że ustawodawca używając pojęcia dziecka we wskazanych wyżej przepisach ma na myśli krewnego pierwszego stopnia w linii prostej zarówno małoletniego, jak i pełnoletniego²³. Natomiast przykładem zastosowania pojęcia dziecka w rozumieniu tylko osoby małoletniej są art. 92, 93 i 96 KRO.

Ustawodawca pojęciem dziecko posługuje się również w art. 113 § 1 KRO stanowiącym, że niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice i dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywać ze sobą kontakty. Nie zostało jednak wprost określone, w jakim znaczeniu należy rozumieć pojęcie dziecka, a więc czy jako krewnego pierwszego stopnia niezależnie od wieku czy osobę małoletnią.

W literaturze rozważania odnośnie zakresu znaczenia pojęcia dziecka w kontekście art. 113 KRO zapocząyna się od porównania instytucji kontaktów z dzieckiem do władzy rodzicielskiej²⁴. Podkreśla się, że ustawodawca w zakresie władzy rodzicielskiej określił górną granicę wieku dziecka. Oznacza to, że

²⁰ M. Zima, *Prawo osób homoseksualnych do życia rodzinnego – prawo do wychowywania własnych dzieci*, w: M. Zima (red.), *Tęczowe rodziny w Polsce. Prawo a rodziny lesbijskie i gejowskie. Raport 2009*, Warszawa 2010, s. 49.

²¹ J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty z dzieckiem. Prawa i obowiązki*, Warszawa 2020, s. 69.

²² I. Kunicki, *Opinia*, (druk sejmowy Nr 1166, Sejm RP V kadencji), s. 7 (dostęp: 12.1.2022 r.).

²³ J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 69; S. Łakoma, *Instytucja rodzin zastępczych w prawie administracyjnym*, Łódź 2014, s. 23.

²⁴ J. Zajączkowska-Burtowy, w: M. Frans, M. Habdas (red.), *Kodeks*, s. 1133.

zastosowane w art. 92 KRO pojęcie dziecka przy władzy rodzicielskiej dotyczy dziecka w rozumieniu małoletniego. Dostrzega się jednak, że instytucja władzy rodzicielskiej jest niezależna od kontaktów. Dlatego nie można wniosków wyprowadzonych z analizy art. 92 KRO odnosić wprost do interpretacji art. 113 KRO. Ponieważ ustawodawca milczy w art. 113 KRO w kontekście czasu trwania kontaktów z dzieckiem, można przypuszczać, że czas ten jest nieogраниczony. W konsekwencji tak dokonanej analizy można byłoby wydedukować, że w art. 113 § 1 KRO posłużono się pojęciem dziecka w znaczeniu każdego krewnego pierwszego stopnia w linii prostej²⁵. Dodatkowym argumentem mogącym przesądzać o powyższej tezie jest fakt, że prawo do kontaktów nie powinno być ograniczone w czasie. Wręcz oczywiste wydaje się, że dziecko nawet po osiągnięciu pełnoletności powinno utrzymywać kontakt z rodzicami.

Pomimo wskazanych argumentów nie można zgodzić się z powyżej przedstawioną interpretacją art. 113 § 1 KRO. Oczywiście prawo do kontaktów dziecka z rodzicami i na odwrót przysługuje przez całe życie²⁶. Natomiast traktować je należy w kategoriach postulatu. Brak odwiedzin rodziców może ewentualnie powodować inne prawne konsekwencje, takie jak możliwość odwołania przez rodziców darowizny na rzecz dziecka (art. 898 § 1 KC), czy stanowić podstawę wydziedziczenia (art. 1008 pkt 3 KC). Ważne dla interpretacji zastosowanego w art. 113 § 1 KRO pojęcia dziecka jest zastanowienie się, do kiedy można egzekwować kontakty. O ile istnieje możliwość egzekwowania kontaktów wobec dziecka małoletniego, to już po uzyskaniu przez nie pełnoletności, nie ma takiej konieczności. Dlatego w doktrynie przyjmuje się, że w art. 113 § 1 KRO zastosowano pojęcie dziecka jedynie w rozumieniu małoletniego²⁷.

Potwierdzenie tej tezy ma swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie. Sąd Najwyższy²⁸ rozważył przedstawione zagadnienie prawne, które brzmiało: „Czy w świetle przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rodzicom dorosłego dziecka, które jest ubezwłasnowolnione całkowicie z powodu niepełnospraw-

²⁵ J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 70–71.

²⁶ *Ibidem*, s. 94.

²⁷ J. Zajączkowska-Burtowy, w: M. Frans, M. Habdas (red.), *Kodeks*, s. 1133; J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 94–95; T. Justyński, *W sprawie tzw. opieki naprzemiennej*, Rodz. i Pr. 2011, Nr 19, s. 5–11; J. Gajda, w: H. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 880; H. Haak, w: H. Haak (red.), *Pokrewieństwo i powinowactwo (pocho-dzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie)*. Komentarz do art. 617–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC, Warszawa 2019, s. 487; J. Strzebinczyk, w: T. Smyczyński (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 12, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011, s. 374.

²⁸ Uchw. SN z 17.5.2018 r., III CZP 11/18, OSNC 2019, Nr 3, poz. 27.

ności umysłowej i dla którego ustanowiono opiekuna nie będącego rodzicem, przysługuje roszczenie o uregulowanie kontaktów z tym dzieckiem?”. Sąd Najwyższy odpowiedział na to pytanie negatywnie, uznając że przepisy regulujące kontakty z dzieckiem (art. 113–113⁶ KRO) odnoszą się jedynie do małoletnich dzieci. W związku z tym, w ocenie SN, nie ma podstaw do odnoszenia art. 113–113⁶ KRO do sytuacji osób dorosłych, nawet pozostających pod pieczę opiekuna z powodu ubezwłasnowolnienia całkowitego ze względu na niepełnosprawność umysłową. W uzasadnieniu uchwały podniesiono, że pomimo braku zdolności do czynności prawnych osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, której sytuację prawną częściowo można zrównać z sytuacją prawną małoletniego dziecka, nie można jej jednak utożsamiać i w pewnych aspektach różnią się one od siebie. W opiece nad ubezwłasnowolnionym dorosłym brak jest elementu wychowania, a zasadniczym celem opieki, która trwa do uchylenia ubezwłasnowolnienia, a często do końca życia, jest reprezentowanie jego sfery osobistych uprawnień i interesów²⁹. Dodatkowo opiekun ubezwłasnowolnionego musi uwzględniać, na ile to możliwe, jego wolę. Natomiast opiekun małoletniego dziecka działa jako rodzic sprawując nad dzieckiem władzę rodzicielską. Sąd Najwyższy w uchwale podniósł, że ewentualną podstawą do regulowania kontaktu rodzica z dorosłym, który jest ubezwłasnowolniony całkowicie, jest art. 156 w zw. z art. 175 KRO w zw. z art. 593 KPC. Z art. 593 KPC wynika, że w ważniejszych sprawach ubezwłasnowolnionego, a takimi są kontakty, z wnioskiem może wystąpić jedynie opiekun ubezwłasnowolnionego, natomiast nie może inny podmiot, również nie może orzec o nich sąd z urzędu. Dlatego opiekun może złożyć wniosek o pozbawienie lub ograniczenie kontaktów z rodziną, jeżeli są do tego podstawy. Natomiast jeżeli sąd opiekuńczy dostrzeże potrzebę wszczęcia postępowania w przedmiocie kontaktów z osobą

²⁹ D. Wybrańczyk w głosie do uchw. SN z 17.5.2018 r., III CZP 11/18 podniósł, że w jego ocenie nie można zgodzić się z poglądem SN, iż sytuacja dorosłej osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie różni się od sytuacji małoletniego. Autor zauważa, iż w literaturze przyjmuje się przeciwny pogląd i podnosi, że sytuacja prawna osoby małoletniej, która nie posiada zdolności do czynności prawnych jest taka sama jak osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie. Żadna z nich nie może samodzielnie dokonywać ważnych czynności prawnych i działając za nie przedstawiciele ustawowi, a rozróżnianie pozycji prawnej tych podmiotów jest sprzeczne z prawem. Ponadto Autor glosy przyznał, że istnieje luka prawna, która z uwagi na wzrastającą liczbę ubezwłasnowolnionych całkowicie powinna zostać wypełniona stosowną regulacją. Przyjmuje, że odpowiednim wobec osób ubezwłasnowolnionych całkowicie byłoby regulowanie kontaktów z rodzicami i innymi osobami bliskimi na zasadzie odpowiedniego stosowania art. 113 KRO; D. Wybrańczyk, Kształtowanie kontaktów rodziców z ubezwłasnowolnionym dorosłym dzieckiem – glosa – III CZP 11/18, MoP 2018, Nr 24, s. 1130.

pełnoletnią ubezwłasnowolnioną, które może być wszczęte tylko na wniosek określonej osoby, a wniosek nie zostanie złożony, powinien o tym zawiadomić prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich albo właściwą organizację pozarządową, aby wystąpiła z wnioskiem o wszczęcie stosownego postępowania³⁰.

III. Rodzice

Kluczowym do udzielenia odpowiedzi na pytanie kto, jako rodzic, będzie uprawniony do kontaktu z dzieckiem jest zdefiniowanie pojęcia „rodzice”. Jest to jednak dość trudne z uwagi na fakt, że ustawodawca w KRO również nie definiuje tego pojęcia. Natomiast odrębnie uregulowana została definicja pojęcia matki oraz ojca³¹.

W potocznym rozumieniu rodzicami są osoby, z których związku urodziło się dziecko³². Natomiast w piśmiennictwie prawniczym wyróżniamy rodziców biologicznych, prawnych, socjologicznych, a nawet i genetycznych³³. O ile dawniej oczywiste było, że ta sama osoba jest rodzicem genetycznym, biologicznym i prawnym dziecka, to z biegiem czasu ta kwestia nie jest już tak oczywista. Rozwój techniki i medycyny pozwolił parom nieskutecznie starającym się o dziecko na jego posiadanie przy zastosowaniu sztucznych metod prokreacji. Z tendencji panujących w społeczeństwie widać, że skala problemu jest coraz większa i nadal wzrasta. Podkreślić należy, że Światowa Organizacja Zdrowia (*World Health Organization*, WHO) zakwalifikowała niezamierzoną bezdzietność do chorób społecznych. Szacuje się, że około 10–25% par

³⁰ T. Justyński w głosie do uchw. SN z 17.5.2018 r., III CZP 11/18 zaaprobował stanowisko SN, w zakresie niedopuszczalności uregulowania kontaktów z dorosłym dzieckiem na podstawie art. 113–113⁶KRO, ponieważ te przepisy dotyczą wyłącznie małoletnich i przestają być właściwe, gdy stają się one pełnoletnie. Jednak nie zgodził się z tezą SN, w przedmiocie ewentualnej podstawy prawnej uregulowania kontaktów rodzica z ubezwłasnowolnionym całkowicie dorosłym. Autor przedstawił dwie możliwości. Po pierwsze uznał, że istnieje na podstawie art. 165 i 168 KRO możliwość wydania zarządzeń związanych z nieprawidłowym wykonywaniem opieki przez opiekuna zabraniającego kontaktów, które są w interesie podopiecznego. Wskazał, że przepisy art. 165 i 168 KRO stanowią odpowiednik art. 109 KRO przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej. Jako drugą podstawę prawną T. Justyński wskazuje art. 23 KC. Zaznacza przy tym, że prawo do kontaktów, a właściwiej prawo do osobistych relacji z kimkolwiek, a więc relacji drugim człowiekiem, niezależnie od wieku, może stanowić chronione prawem dobro osobiste; T. Justyński, *Kontakty z dorosłym ubezwłasnowolnionym dzieckiem*. Glosa do uchw. SN z 17.5.2018 r., III CZP 11/18, OSP 2019, Nr 7–8, s. 62–70.

³¹ J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 73.

³² *Ibidem*, s. 72–73.

³³ T. Justyński, *Prawo*, s. 50; J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 76–77.

na świecie jest dotkniętych tą chorobą³⁴. Spośród wszystkich metod leczenia niepłodności najskuteczniejsza jest metoda *in vitro*, a za opracowanie jej dr Robert Edwards w 2010 r. został uhonorowany Nagrodą Nobla³⁵. Pierwszy udokumentowany, pozytywnie przeprowadzony zabieg za pomocą sztucznej metody prokreacji, tj. inseminacji miał miejsce w Londynie w 1977 r. Natomiast pierwszym dzieckiem urodzonym dzięki metodzie *in vitro* była Luise Brown, która urodziła się 25.7.1978 r. w Anglii. W Polsce pierwsze dziecko urodzone dzięki zastosowaniu metody *in vitro* urodziło się w 1987 r., a niniejszy sukces jest wynikiem pracy profesorów M. Szumotowicza i S. Wołczyńskiego³⁶. Wobec tak zmieniających się okoliczności ustawodawcy na całym świecie musieli dostosować prawo do obecnych realiów, a przede wszystkim ogromnego postępu medycyny. Z powyżej wskazanych przyczyn powstała potrzeba określania rodziców biologicznych, genetycznych, socjologicznych i prawnych.

W Polsce o zakwalifikowaniu danej osoby jako rodzica będzie decydował fakt możliwości uznania jej jako matki albo ojca zgodnie z przepisami Rozdziału I Tytułu II KRO.

Przy w pełni naturalnym poczęciu dziecka, w którym rodzicielstwo prawne pokrywa się z biologicznym i genetycznym, nie ma problemów z interpretacją, kto w charakterze rodzica jest uprawniony do złożenia wniosku o ustalenie kontaktów z dzieckiem. Zgodnie z art. 61⁹ KRO matką dziecka jest kobieta, która je urodziła. Jest to nawiązanie do rzymskiej paremii *mater semper certa est*. Przy stwierdzeniu ojcostwa pierwszorzędne miejsce zajmują domniemania prawne określone w art. 62 KRO. Wedle § 1 tego przepisu, jeżeli dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem 300 dni od jego ustania lub unieważnienia, domniemywa się, że pochodzi ono od męża matki. Domniemania tego nie stosuje się, jeżeli dziecko urodziło się po upływie 300 dni od orzeczenia separacji. Zgodnie z treścią art. 62 § 2 KRO, jeżeli dziecko urodziło się przed upływem 300 dni od ustania lub unieważnienia małżeństwa, lecz po zawarciu przez matkę drugiego małżeństwa, domniemywa się, że pochodzi ono od drugiego męża. Ustawodawca zastrzega, że niniejszego domniemania nie stosuje się przypadku, gdy dziecko urodziło się w następstwie procedury medycznie wspomaganej prokreacji, na którą wyraził zgodę pierwszy mąż matki. Natomiast jeżeli nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka

³⁴ J. Gawinek, B. Noworska, Zapłodnienie *in vitro* jedną z metod leczenia niepłodności w Polsce, Problemy pielęgniarstwa 2014, Nr 1, vol. 22, s. 100.

³⁵ M. Radwan, Zapłodnienie pozaustrojowe, w: J. Radwana, S. Wołczyńskiego (red.), Niepłodność i rozród wspomagany, Poznań 2011, s. 179.

³⁶ J. Gawinek, B. Noworska, Zapłodnienie *in vitro*, s. 100.

jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa może nastąpić albo przez uznanie ojcostwa albo na mocy orzeczenia sądu (art. 72 § 2 KRO).

Komplikacje natomiast pojawiają się w przypadku, gdy do poczęcia dziecka wykorzystywane są sztuczne metody wspomaganej prokreacji, której celem jest umożliwienie poczęcia dziecka osobom dotkniętym niepłodnością, jak również w celu uniknięcia przeniesienia na dziecko choroby genetycznej lub zakaźnej³⁷.

W polskim ustawodawstwie zagadnienie sztucznych metod wspomaganej prokreacji reguluje ustawa z 25.6.2015 r. o leczeniu niepłodności³⁸. Ustawa obejmuje swoim zakresem metody medycznie wspomaganej prokreacji wewnętrznej oraz pozaustrojowej³⁹. Pierwszą z metod popularnie określa się mianem inseminacji, natomiast drugą – metodą *in vitro*, a jej skrót oznaczany jest następująco: IVF (*In Vitro Fertilization*)⁴⁰. Obie metody sztucznej prokreacji w zależności od pochodzenia użytych do zapłodnienia gamet występują w odmianie homologicznej i heterologicznej. Z odmianą homologiczną mamy do czynienia, gdy do zapłodnienia służą gamety kobiety i mężczyzny mających pełnić względem planowanego dziecka funkcje rodziców. Natomiast w drugiej odmianie, czyli heterologicznej, wykorzystuje się gamety osób trzecich, tzw. dawców lub inaczej określanych dawców innych niż partnerskich⁴¹.

Mniej inwazyjna z medycznego punktu widzenia jest inseminacja. Jeśli zostanie wykonana w odmianie homologicznej, to rodzice dziecka są biologicznie, genetycznie i prawnie ci sami. Macierzyństwo i ojcostwo jest naturalne, w związku z powyższym nie ma problemów z ustaleniem, kto jest matką i ojcem dziecka.

Bardziej skomplikowana sytuacja prawna powstaje przy zastosowaniu inseminacji heterologicznej, polegającej na wykorzystaniu do zabiegu nasienia anonimowego dawcy. W tym przypadku macierzyństwo jest naturalne, jak

³⁷ M. Gałązka, J. Haberko, w: L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska (red.), System Prawa Medycznego, t. 2, Szczególne świadczenia zdrowotne, Warszawa 2018, s. 136–137.

³⁸ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 442.

³⁹ M. Gałązka, J. Haberko, w: L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska (red.), System Prawa Medycznego, t. 2, s. 134–135.

⁴⁰ A. Krasnowolski, A. Dragan, D. Korzeniowska-Linkowska, A. Sawicka, S. Woronowicz, Biuro analiz i dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. Przepisy prawne dotyczące zapłodnienia pozaustrojowego obowiązujące w wybranych krajach. Opracowanie tematyczne OT-634, Warszawa 2015, s. 3.

⁴¹ M. Gałązka, J. Haberko, w: L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska (red.), System Prawa Medycznego, t. 2, s. 135–136.

przy inseminacji homologicznej, natomiast problematyczne pozostaje ojcostwo. Wynika to z faktu, że istnieje dwóch mężczyzn, którzy mogą potencjalnie ubiegać się o bycie ojcem. Jednym z nich jest partner bądź mąż kobiety, która urodziła dziecko, a drugim dawca nasienia⁴². Problem rozwiązany został przez ustawodawcę przez wprowadzenie 1.11.2015 r. do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego art. 75⁴³. Przepis ten przede wszystkim zabezpiecza dobro dziecka, które zostanie poczęte przy zastosowaniu sztucznych metod prokreacji, a dawcą męskiego nasienia będzie dawca inny niż partner matki. Powyższy przepis przewiduje konieczność złożenia przed kierownikiem stanu cywilnego oświadczenia o uznaniu ojcostwa dziecka mającego być poczętym w wyniku zastosowania procedury medycznie wspomaganej prokreacji. Istotne jest, że uznanie ojcostwa musi nastąpić przed rozpoczęciem procedury medycznej sztucznej prokreacji⁴⁴. Jest to warunek konieczny do rozpoczęcia procedury, w której wykorzystane zostanie nasienie anonimowego dawcy. Warto zwrócić uwagę na dwie zasadnicze kwestie. Po pierwsze, skuteczność uznania ojcostwa jest ograniczona terminem. Bowiem oświadczenie jest skuteczne, jeżeli dziecko urodziło się w następstwie zastosowania sztucznej metody prokreacji w ciągu 2 lat od dnia złożenia oświadczenia przez mężczyznę (męża/partnera matki dziecka). Po drugie, uznanie ojcostwa wywołuje skutki nie z dniem złożenia oświadczenia, ale z dniem urodzenia się dziecka poczętego w wyniku zastosowania procedury medycznie wspomaganej prokreacji⁴⁵. Oznacza to, że anonimowy dawca nasienia (ojciec genetyczny) nie będzie uznany za rodzica, a w konsekwencji nie będzie mu przysługiwało prawo do kontaktów z dzieckiem. Na marginesie zaznaczyć należy, że wydaje się niemożliwe, aby mógł on ubiegać się o prawo do kontaktu z dzieckiem na podstawie art. 113⁶ KRO z uwagi na niespełnienie wymaganych przez ustawę przesłanek⁴⁶.

Bardziej skomplikowaną medycznie procedurą sztucznego zapłodnienia jest metoda *in vitro*, polegająca na pozamacicznym zapłodnieniu, a następnie wprowadzeniu zarodka do organizmu matki⁴⁷. Materiał biologiczny użyty do

⁴² Por. J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 76.

⁴³ Art. 75¹ dodany przez art. 91 pkt 3 ustawy z 25.6.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1087) zmieniającej ustawę 1.11.2015 r.

⁴⁴ J. Haberko, *Ustawa o leczeniu niepłodności. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 410–411; A. Wojcieszak, *Zabieg medycznie wspomaganej prokreacji a ustalenie ojcostwa*, *Medyczna Wokanda* 2016, Nr 8, s. 210.

⁴⁵ A. Kawałko, H. Witczak, w: M. Frans, M. Habdas (red.), *Kodeks*, s. 802.

⁴⁶ Szerzej na temat kręgu podmiotów uprawnionych do kontaktu z dzieckiem na podstawie art. 113⁶ KRO zob. rozdział I § 2, ppkt VII.

⁴⁷ J. Zajączkowska-Burtowy, *Kontakty*, s. 76.

zapłodnienia może pochodzić od matki i ojca. Przy zastosowaniu takiej metody w typie homologicznym, macierzyństwo jak i ojcostwo jest naturalne, bowiem zachodzi zgodność pokrewieństwa oraz zgodność genetyczna dziecka z rodzicami⁴⁸.

Metoda *in vitro* może być również przeprowadzona w odmianie heterologicznej. W związku z tym macierzyństwo będzie nadal naturalne. Natomiast z uwagi na fakt, że nasienie pochodzi od anonimowego dawcy, można wyróżnić niejako potencjalnych dwóch ojców. Pierwszym z nich jest partner lub mąż kobiety, która urodziła dziecko, a drugim dawca nasienia. Zatem genetycznym i biologicznym ojcem będzie dawca nasienia. Jednak to nie oznacza, że będzie on ojcem w rozumieniu przepisów KRO oraz w konsekwencji tego, że będzie uprawniony do wystąpienia z wnioskiem o ustalenie kontaktów z dzieckiem. Jak zostało przedstawione wyżej, ojcem na podstawie art. 75¹ KRO będzie mężczyzna, który uznał dziecko (partner lub mąż matki), a nie anonimowy dawca nasienia.

Choć ustawa o leczeniu niepłodności na to nie zezwala, metoda *in vitro* daje możliwość pobrania nie tylko nasienia dawcy płci męskiej, ale również pobrania gamety płci żeńskiej. Oznacza to, że do zapłodnienia kobiety metodą *in vitro* można transferować embrion poczęty z obydwu gamet pochodzących od dawców. Taki typ sztucznego zapłodnienia nazywany jest macierzyństwem zastępczym, a matka która urodzi dziecko potocznie nazywana jest surogatką lub matką zastępczą⁴⁹. Przez macierzyństwo zastępcze należy rozumieć „wynajęcie” łona kobiety, czyli surogatki, która donosi ciążę, a po urodzeniu dziecka odda dziecko innej kobiecie, tj. najczęściej matce genetycznej⁵⁰. Użycie do zapłodnienia komórki jajowej pochodzącej od innej kobiety niż ta, która urodzi

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ J. Haberko, Kilka uwag na temat zgody na zabieg medyczny, wyrażonej przez małżonka w trybie art. 68 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, RPEiS 2010, Nr 1, s. 45; M. Działyński, Macierzyństwo zastępcze, Studia Prawnicze 1993, Nr 1, s. 87 i n.; M. Saffjan, Prawo wobec ingerencji w naturę ludzkiej prokreacji, Warszawa 1990, s. 135 i n.; M. Wałachowska, Macierzyństwo zastępcze w systemie common law, PiP 2003, z. 8, s. 97 i n.

⁵⁰ B. Walerjan, Nowe dylematy medycyny – zjawisko macierzyństwa zastępczego w perspektywie społeczno-etycznej, Annales. Etyka w życiu gospodarczym 2009, Nr 2, vol. 12, s. 35; M. Saffjan, Prawne problemy zastępczego macierzyństwa, w: W. Lang (red.), Prawne problemy ludzkiej prokreacji, Toruń 2002, s. 292; M. Mikluszka, Zagraniczne procedury tzw. macierzyństwa zastępczego (surrogacy motherhood) w świetle zasady handlu ludźmi – zagadnienia węzłowe, Warszawa 2017, s. 1 i n., Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS-Mikluszka-M.-Zagraniczne-procedury-tzw.-macierzy%C5%84stwa-zast%C4%99pczego-surrogacy-motherhood-w-%C5%9Bwielkie-zasady-handlu-lud%C5%BAmi-%E2%80%93-zagadnienia-w-%C4%99z%C5%82owe.pdf (dostęp: 13.1.2022 r.).

dziecko, stwarza biologiczne podstawy dla macierzyństwa dwóch kobiet – zarówno dawczyni, jak i biorczyni gamety – matki zastępczej⁵¹. W związku z tym rodzi się pytanie, czy za matkę zgodnie z przepisami prawa uznać należy dawczynię (matkę genetyczną) czy biorczynię (matkę biologiczną), potocznie nazywaną surogatką. Odpowiedź jest jednoznaczna na gruncie obowiązujących przepisów KRO. Zgodnie z art. 61⁹ KRO matką dziecka jest kobieta, która je urodziła, a fakt zastosowania sztucznej metody prokreacji z użyciem żeńskiej gamety od dawczyni, nie wpływa na zmianę ustalenia macierzyństwa. Zatem ustawodawca przyjmuje, że w sytuacji, w której doszłoby do poczęcia i urodzenia dziecka genetycznie pochodzącego od innej kobiety niż biorczyni komórek rozrodczych lub zarodków, za matkę będzie uważana nie genetyczna dawczyni, lecz kobieta, która dziecko urodziła. Podkreśla się w piśmiennictwie⁵², że nie ustala się pochodzenia dziecka od matki genetycznej, gdy dziecko zostało urodzone przez surogatkę (matkę zastępczą). Jak słusznie podkreślają *M. Gałązka* i *J. Haberko*, konsekwencją przyjęcia powyższego rozwiązania jest to, że system prawny nie chroni macierzyństwa genetycznego, a matce genetycznej nie przyznaje praw związanych z pokrewieństwem. Pamiętać jednak należy, że pary decydujące się na macierzyństwo zastępcze w opisanej powyżej formie, robią to w celu uzyskania prawa do dziecka po jego urodzeniu i chcą je wychowywać⁵³. Natomiast brak zezwolenia przez polskiego ustawodawcę na surogację nie likwiduje istniejącego problemu, a procedury związane z surogacją na dużą skalę są powszechne, np. w Ukrainie⁵⁴, Tajlandii⁵⁵ oraz Rosji⁵⁶.

⁵¹ *M. Gałązka, J. Haberko*, w: *L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska* (red.), *System Prawa Medycznego*, t. 2, s. 136.

⁵² *M. Soniewicka*, *Sprawozdanie z debaty Polskiego Towarzystwa Bioetycznego „Jak uregulować kwestię macierzyństwa zastępczego?”*, *Diametros* 2009, Nr 22, ptb.org.pl/pdf/soniewicka_macierzyństwo_1.pdf (dostęp: 11.1.2022 r.); *M. Gałązka, J. Haberko*, w: *L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska* (red.), *System Prawa Medycznego*, t. 2, s. 170.

⁵³ W pracy pominięte zostaną rozważania dotyczące aspektu moralnego i etycznego macierzyństwa zastępczego, ze względu na obszerność zagadnienia i brak związania z tematem opracowania.

⁵⁴ Reportaż pt. *Matki do wynajęcia. Surogatki na Ukrainie*, TVP VOD, vod.tvp.pl/video/matki-do-wynajecia-surogatki-na-ukrainie, matki-do-wynajecia-surogatki-na-ukrainie, 56075326 (dostęp: 11.1.2022 r.).

⁵⁵ Artykuł pt. *Tajlandia i matce tajlandzkich kobiet już nigdy nie będą na wynajem*, TVN 24 bis, tvn24.pl/swiat/tajlandia-zakazuje-cudzoziemcom-korzystania-z-surogatek-ra517123-3294571 (dostęp: 11.1.2022 r.).

⁵⁶ *A. Krasnowolski, A. Dragan, D. Korzeniowska-Linkowska, A. Sawicka, S. Woronowicz*, *Biuro analiz i dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych*, s. 3.